

NEZAOBILAZNE KNJIGE

Irvin Lukežić, PROZA U GRADIŠĆANSKIH HRVATA

*Biblioteka Gradišćanskohrvatske studije, Knjiga 2, Znanstveni
institut Gradišćanskih Hrvata / Wissenschaftliches Institut der
Burgenländischen Kroaten, Eisenstadt / Željezo 1997;*

GRADIŠĆANSKOHRVATSKA KNJIŽEVNOST,

*Priredio Irvin Lukežić, Biblioteka Croatica 1-100,
II. kolo, Knjiga 32, Riječ, Vinkovci 1998.*

Hrvatska književnost, osim u matičnoj, temeljnoj teritorijalnoj postaji, ima svoje odvetke na više strana. Na stanovit je način to u tradiciji hrvatske književnosti od njezinih početaka do danas. No, situacija glede integriranja tih književnih odvetaka u koncepciji te tradicije nije jednaka.

U starijem korpusu hrvatske

književnosti poslenost naših pisaca što su djelovali izvan hrvatskih teritorija inkorporirana je u povijesne relacije matične književnosti, bez obzira pisali ti pisci na hrvatskome ili ne. Štoviše, u tijekove književnosti uključeni su i oni pisci koji su stvarali na domaćem tlu, ali nisu pisali hrvatskim, nego kojim drugim jezikom, ponajprije latinskim, ali jednako

10 Isto, str. 191.

11 Isto, str. 194.

12 Isto, str. 196.-197.

tako talijanskim, grčkim, njemačkim, mađarskim, francuskim i još pokojim jezikom.

Spočetka se može pomisliti kako je u tim slučajevima integracija lakše provedena zbog "čistih računa" vremena, u kojima su se neke vrijednosti pokazale značajnima za našu književnost, a i zbog shvaćanja u kojem su prevladala ključna stajališta da su tu književnost na drugim jezicima pisali Hrvati, a teritorijalna domicilnost stavljena je u drugi plan.

Slično se postupilo i s onim rijetkim slučajevima kada su i stranci pisali hrvatskim jezikom, pak su i oni integrirani u tijekove književne povijesti hrvatske, a primjerice je to Francuz, konzularni činovnik Renè Charles Bruère Desrivaux, našijeniziranim imenom i prezimenom Marko Bruerević.

Znači, u onim slučajevima kada je to, recimo, književna pragma zahtijevala inkorporacija je pronalazila svoj pozitivni alibi. Ali, zašto on ne funkcionira u ovome stoljeću, nije uvijek razvidno. Moglo bi se to tumačiti nekim razlozima.

Hrvatsku književnost izvan domovine nije se ozbiljno razmatralo prvovrsno zbog relativne nedostupnosti takvih djela, koja su imala ograničen distributivni krug. Bilo je to zbog toga jer su književnici stvarali na jeziku nove domovine, ili su, pišući hrvatskim, držali kako njihova djela imaju biti namijenjena tek užoj jezičnoj zajednici.

Drugi je razlog političke naravi. Hrvatska književnost izvan domovine imala je na sebi emigrantski signans, koji je priječio nesmetanije bavljenje tom književnošću. Isto tako, gdjekad je međudržavni odnos "određivao" i odnos

prema istojezičnoj književnosti.

Međutim, usudim se reći, ipak je zanimanje za te hrvatske izvandomovinske književnosti ovisilo i o književnim povjesnicima i ostalim stručnjacima za literaturu i jezik. To, naime, potvrđuju rijetki entuzijasti, koji su svojedobno dali prve informacije o strukturi koje od hrvatskih književnosti, a i o piscima koji su je svojim imenima obilježili.

Glede toga, najveći je nemar, koji seže i u stoljeća unazad, učinjen prema gradišćansko-hrvatskoj književnosti. To više što su njezini poslenici teritorijalno vrlo blizu, i što su, svojedobno postojale i stanovite "privredne" veze među gradišćanskim Hrvatima i Hrvaćanima, kako kadšto oni prvi nazivaju Hrvate u domovini. Doduše, možemo spomenuti više imena koja su se relativno intenzivnije, ili sporadično a vrijedno, bavila gradišćansko-hrvatskom književnošću i kulturom uopće. To su, u prošlome stoljeću, Fran Kurelac, Franjo Kuhač i Ivan Milčetić, a u ovome: Mate Ujević, Milovan Gavazzi, Ivan Esih, Stjepan Ivšić i Janko Barlè. Poslije Drugoga rata više se kulturnih radnika bavi poviješću i književnošću gradišćanskih Hrvata, pa je izašlo i nekoliko publikacija o nekim obljetnicama. No, kontinuirano se tom tematikom bavi tek nekoliko pisaca, a i to uglavnom publicističkim, a manje analitičkim radovima.

Jedan od onih rijetkih koji je gradišćansko-hrvatskoj književnosti pristupio analitički je Irvin Lukežić. U tijeku ove godine objavio je dvije knjige, jedna je (*Proza u gradišćanskim Hrvata*) književnopovijesne znanstvene naravi, a druga (*Gradišćansko-hrvatska književnost*) je zbornik, koji na stanovit način u

primjerima podupire prvu knjigu.

Irvin Lukežić u *Prozi u gradišćanskih Hrvata* kao polazište uzima povijesno i književnopovijesno raščišćavanje stajališta, pristupa i raščlamba o problematici u koju se upustio. Za razliku od mnogih prethodnika on gradišćanskohrvatsku književnost nije protumačio izvan književnim protegama. Naime, upravo je ta književnost uvijek bila izazov da se tako tumači, te da se tom fenomenu izvan književnoga prida veće značenje negoli samim tekstovima.

Dakako, bez toga bi književnost gradišćanskih Hrvata bila teže razumljiva, pa Lukežić i tome daruje pozornost, ali mu to nije osnovno polazište. Stoga u svojem proučavanju kreće od pokušaja definicije gradišćanskohrvatske kulture, iz koje izlučuje ključne simbole identiteta, što su obilježili i usmenu i pisanu riječ. A ključne su identifikacijske markacije nacija, crkva i jezik. Unutar njih je književnost kroz povijest dobivala poticaja putem društvenih struktura, duhovnih ishodišta, kao i društvenog i javnog života. Ti su identitetski simboli komplementarno djelovali na cjelokupni život gradišćanskohrvatske zajednice kroz pet stoljeća.

Da bi pristupio opisu same proze u gradišćanskih Hrvata Irvin Lukežić je zapravo dao dajdžestiranu povijest te književnosti, pa knjiga i u tom "popratnom" segmentu ima veliku vrijednost. U tome je svakako imao velikih problema, pa je sam morao nalaziti pojedina rješenja. Otkud ti problemi?

Gradišćanskohrvatska književnost nema relevantnih i pouzdanih povijesti,

a i one koje se takvima nazivaju, kao ona File Sedenika s početka stoljeća, pune su netočnosti i silne želje, ne da objektivno predstave građu, nego da putem i krajnje nepouzdanih podataka iz usmene predaje proslave gradišćanske Hrvate putem vlastite književnosti. Jednako tako poprilično su nepouzđani i ostali proučavatelji te literature, jer se s vremenom nakupilo podosta neautentičnosti. Tek se u novije vrijeme pojavom suvremenih gradišćanskohrvatskih znanstvenika (Benčić, Sučić, Kuzmić, i dr.) dolazi do pouzdanije faktografije.

Osim što nema pouzdane faktografije problem je i u teškoj dostupnosti tiskanih i rukopisnih djela te književnosti, a mnoga za koja se zna da su postojala, izgubljena su, privremeno ili trajno.

Svemu tome valja pridodati i to kako gradišćanskohrvatski proučavatelji njihove književnosti gotovo redovito nisu bili u tijeku suvremenih zbivanja glede povijesti i teorije književnosti, pa su njihove interpretacije pojedinih razdoblja, pisaca i djela podosta neuke i jednako nepouzđane kao i faktografija. U "metodama" tih proučavatelja uglavnom je prvovrsno bio životopis i gotovo nebitni detalji iz faktografije.

Ako se to sagleda Irvin Lukežić je u elaboriranju svoje teme morao krenuti gotovo ispočetka, odnosno za većinu zadanih problema morao je dati vlastitu raščlambu i vizuru. No, da bi se ona i detektirala uvijek je dao i opis onoga što se o čemu gdje i napisalo, odnosno iznijelo kakvo stajalište.

U središnjem dijelu knjige *Proza u gradišćanskih Hrvata* Lukežić je tipologizirao tu prozu, a onda je analizirao pojedine pojave, pisce i njihova djela.

Raščlamba je ponajprije darovana najznačajnijim gradišćanskohrvatskim prozaicima kao što su Eberhard Maria Kragel, Jože Ficko, Mate Drobilić, Mate Karall st., Petar Jandrišević, Ivan Blažević, Ignac Horvat, i dr. Velika je vrijednost ove knjige i to što se Lukežić nije libio da kao predmet raščlambe uzme i najmlađe pisce na hrvatskome jeziku u Gradišću.

Metodologija obradbe teme u Lukežića je kombinacija povijesnog i analitičkog pristupa, a stil je, iako strogo znanstven, takav da knjigu mogu pratiti i oni koji ne znaju mnogo o predmetu, niti su opterećeni stručnom terminologijom i postupcima.

Ako bih ukratko ocijenio ovu knjigu onda ću bez pretjeravanja napisati da je to najbolja knjiga koja je napisana o gradišćanskohrvatskoj književnosti, odnosno knjiga koja je nezaobilazna u bilo kojem budućem proučavanju toga problema. Međutim, ona je, upravo zbog dobrih znanstvenih kvaliteta i temelj da se na drugačiji način pristupi proučavanju gradišćanskohrvatske književnosti, a

navlastito na njezinu što intenzivnijem proučavanju i, što je najvažnije, integriranju u tijekove hrvatske književne povijesti, bez obzira na to koliko ona bila atipična u odnosu na razvoj i tijekove matične književnosti.

Ova knjiga ima i svoju praktičnu, tekstovnu, pratilju u knjizi-zborniku *Gradišćanskohrvatska književnost* u kojoj nam Irvin Lukežić predstavlja panoramu gradišćanskohrvatskih književnih uradaka od samih početaka, pjesme iz *Klimpuškog misala*, pa sve do najmlađih autora. Taj zbornik je *prvo* takvo predstavljanje gradišćanskohrvatske književnosti ne samo u Hrvatskoj, negoli uopće dosad. Stoga ta knjiga, korespondirajući s prethodnom (*Proza u gradišćanskim Hrvata*) ostaje, također, nezaobilaznom ne samo za proučavanje gradišćanskohrvatske književnosti, nego za proučavanje hrvatske književnosti uopće. To više što te knjige načimlju i probleme koji nisu sadržani u njihovim naslovima.

Milorad Stojević